

MIT ȘI ADEVĂR ÎN PROBLEMA ÎNTEMEIERII ȚĂRII MOLDOVEI
Enciu Nicolae

„Eroi întemeietori” și „evenimente fondatoare” în epoca globalizării

Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la trecerea în neființă a marelui domnitor al Moldovei Ștefan cel Mare (1457-1504), revista „Contrafort” a realizat o foarte instructivă anchetă cu participarea unor istorici-medieviști de notorietate de pe ambele maluri ale Prutului, în cadrul căreia, între altele, au fost solicitați să se pronunțe inclusiv asupra cultului exagerat pentru „eroii întemeietori” și „evenimentele fondatoare” din istoria unei colectivități. Pornindu-se de la constatarea că sărbătorirea bombastică a evenimentelor fondatoare și a „eroilor întemeietori” este caracteristică în egală măsură popoarelor mici care nu izbutesc, în contextul internațional de azi, să fie bine cunoscute și să fie considerate de străini la nivelul la care cred ei că au dreptul, dar și națiunilor cu un bogat trecut istoric și o reputație mondială, problema esențială dezbătută de specialiștii în materie a fost: cât de justificate par a fi opiniile mai multor critici, potrivit căror, promovarea unor viziuni paseiste și nostalgice, în plină epocă a globalizării și a tehnologiilor avansate, este nu numai ridicolă, ci și contraproductivă ? (1; p.14-15).

Opinia comună exprimată de protagoniștii anchetei în cauză vis-à-vis de „eroii întemeietori” și „evenimentele fondatoare” a fost că întoarcerea privirii către marile figuri ale trecutului nu ține neapărat de un soi de înapoiere culturală, de un tip de barbarie. Ea face parte mai degrabă din modurile în care colectivitățile își gestionează moștenirea și producția identitară, ea ține de resursele simbolice ale solidarizării membrilor unei comunități în jurul aceluiași valori. Atunci însă când amintirea vremurilor trecute și a personalităților de excepție de odinioară tinde să devină un discurs compensator sau un substitut al performanțelor absente ale zilei de azi, asemenea manipulare a istoriei necesită a fi, negreșit, denunțată (1; p.16). Este inclusiv cazul problemei întemeierii Țării Moldovei.

„Terra Moldaviae in regnum est dilatata”

Chiar dacă întemeiat pe intuiție de istoric și nu pe izvoare istorice, chiar dacă situat între mit și realitate, conceptul generic de terra romana al lui Nicolae Iorga rămâne a fi cel mai fecund pentru explicarea etnogenezei locuitorilor principatelor Țării Românești și Moldovei: „În timpurile cele mai vechi, românii nu făceau nici o deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dânșii tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia și Moldova și Ardealul și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dânșii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos de: țară Românească” (5; p.8).

Privită din acest punct de vedere, „Țara Maramureșului”, situată la extremitatea nordică a Transilvaniei de astăzi, era – la fel precum „Țara Hațegului”

sau „Țara Făgărașului” în sud – una din acele părți ale *terra romana* evocată de istoricul N.Iorga, în care s-a fragmentat întreaga romanitate orientală în „mileniul întunecat” al invaziilor barbare. Anume de aici, din această „țară românească” a Maramureșului, în anul 1359 (sau 1354, după o altă variantă) a plecat la vânătoare, pe urma unui bour, voievodul Dragoș (3; p.67-68).

Conform tradiției istoriografiei medievale, „păstorii din munții ungurești, pogorând după vânat, au nemerit la apa Moldovei, văzând locuri desfătate cu câmpii deschise, cu ape curătoare, cu păduri dese și îndrăgind locul au tras pe ai săi de la Maramureș” (2; p.373).

Aceasta ar fi, în esență, legenda întemeierii Moldovei, căreia istoricii contemporani i-au propus următoarea explicație: în 1359, Moldova s-a răsculat împotriva dominației ungare, concomitent cu refuzul Țării Românești de a mai recunoaște suzeranitatea Regatului ungar. Pentru a salva situația, regele Ungariei Ludovic de Anjou (1342-1382) a încredințat conducerea voievodatului unui membru al nobilimii române din țara învecinată a Maramureșului, Dragoș (4; p.8).

Noul voievod va fi fidel regelui, luând parte la expedițiile acestuia împotriva tătarilor. Dar concesiile făcute de regele Ludovic Moldovei s-a dovedit a fi insuficientă. Câțiva ani mai târziu, Bogdan, „voievodul românilor din Maramureș”, cu un grup de români din aceeași regiune, a trecut „pe ascuns” în Moldova, teritoriu care era supus coroanei. Aici, în urma unor lupte, el a alungat descendența lui Dragoș și s-a proclamat voievod, punând capăt totodată suveranității ungare. Faptul era deja consumat înainte de 2 februarie 1365, când regele Ludovic confisca „de la voievodul Bogdan și fiii săi, necredincioși învederați ai noștri”, toate posesiunile acestora din Maramureș, pe care le dăruia lui Balca, „fiul lui Sas”, proaspăt întors din Moldova, unde încercase să se opună cu armele răzvrătitului Bogdan (3; p.69-70).

În atare mod, în urma unor lupte susținute cu succes împotriva oștilor Regatului ungar, Moldova devine un stat de sine stătător. Potrivit cronicii Regatului ungar care relatează faptele lui Ludovic, „Țara Moldovei a devenit stat” („*terra Moldaviae in regnum est dilatata*”) (4; p.8).

Aurea mediocritas

(„calea de mijloc este cea de aur”)

În pofida tentației unor istorici, din frumoasa legendă a întemeierii Țării Moldovei nu rezultă în nici un fel și în nici un chip constituirea unei *națiuni moldovenești* în sensul actual al conceptului de *națiune*.

În primul rând și din simplul considerent că națiunile moderne, - așa cum pe bună dreptate afirmă membra Academiei Franceze Anne-Marie Thiesse, - „s-au clădit altfel decât o spun istoriile lor oficiale. Originile lor nu se pierd în negura vremurilor, în acele epoci întunecate și eroice pe care le descriu primele capitole ale istoriilor naționale” (8; p.7, 9). Este suficient de remarcant că cele dintâi exemple în această privință nu apar mai devreme de secolul al XVIII-lea, înainte de această dată neexistând nici o națiune în sens modern, adică politic (8; p.7, 9; 6; passim).

Pentru străini, acest nou stat nu era decât *o altă Valahie*, - altfel spus, *o altă Țară Românească*, ca și cea care se întemeiase câteva decenii mai devreme la sudul

arcului carpatic. Cele dintâi acte papale care atestă existența noului stat al Moldovei (1370) știau, bunăoară, că acesta nu era decât o parte, un fragment al „nației” române („dux Moldaviae partium seu nationis Wlahie” (4; p.9).

Însă nici apariția și impunerea denumirii de Moldova sau Țara Moldovei nu pare să ateste producerea vreunei revoluții ideologice, în sensul constituirii unei națiuni, ci reprezintă, mai curând, consecința unor încercări de a realiza o diferențiere terminologică între țările române. Interesant de remarcat este faptul că, la data întemeierii Țării Moldovei, nu apăruse și un etnonim corespunzător termenului de Moldova, astfel încât populația românească ce locuia pe versanții răsăriteni ai Carpaților Orientali nu era desemnată prin numele de „moldoveni”, ci prin acela de „valahi”. Spre deosebire de cazurile din numeroase alte zone ale continentului european, în Moldova se înregistrează o situație diferită, în sensul că etnonimul moldoveni provine de la numele țării și nu invers (7; p.73, 75).

Dincolo de toate aceste diferențe terminologice, cert este faptul că locuitorii celor două „țări” în secolele XIII-XVI se considerau în primul rând creștini, în rândul al doilea munteni, moldoveni, olteni, hațegani sau făgărășeni și abia în ultimă instanță români. Aceasta deoarece „țara” generică locuită de români era formată din mai multe „țări”, numite adesea de străini „Vlahii” sau „Romanii”, iar de locuitorii acestora, „țări românești”.

Oricum, în interpretarea legendei întemeierii Țării Moldovei, *aurea mediocritas* constituie singura cale posibilă și veridică, - precept urmat, totuși, fără prea mare entuziasm de majoritatea istoricilor. Și nu neapărat pentru că nu vor, ci pentru că starea de echilibru este mai greu de atins, în timp ce exagerarea se dovedește a fi mai profitabilă.

Note:

1. **Ancheta „Contrafort”**: „Ștefan cel Mare între omagiere și interpretare” // „Contrafort”.- Anul XI.- Nr.3-4 (113-114).- Martie-aprilie 2004.
2. **Gonța Alexandru I.** Studii de istorie medievală. Cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu.- Iași: Editura „Dosoftei”, 1998.- 404p.
3. **O istorie a românilor.** Studii critice. Coordonatori: Stephen Fischer- Galați, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop.- Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 1998.- 409p.
4. **Papacostea Șerban.** Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1457- 1504).- București: Editura Corint, 2003.- 81p.
5. **Pop Ioan-Aurel.** Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII-XVI.- București: Editura Enciclopedică, 1998.- 180p.
6. **Schulze Hagen.** Stat și națiune în istoria europeană. Traducere coordonată de Hans Neuman.- Iași: Polirom, 2003.- 352p.
7. **Spinei Victor.** Terminologia politică a spațiului est-carpatic în perioada constituirii statului feudal de sine stătător // Stat, societate, națiune. Interpretări istorice. Îngrijit de Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor.- Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1982.- P.66-79.
8. **Thiesse Anne-Marie.** Crearea identităților naționale în Europa: secolele XVIII-XX.- Iași: Polirom, 2000.- 222p.
9. **Ureche Grigore.** Letopisețul Țării Moldovei.- Chișinău: Editura „Lietra”, 1997.- 268p.